

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

SYSTEMS APPROACH TO THE METHODS OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE IN DISTANCE EDUCATION CONDITIONS

Стаття присвячена проблемам застосування системного підходу до пошуку та використання методів навчання в умовах дистанційної освіти. Навчання іноземної мови представляється як складна система, яка характеризується наявністю великої кількості взаємопов'язаних компонентів, складністю функцій цієї системи та її компонентів, наявністю підсистем.

Необхідність пошуку та розробки ефективних методологічних підходів до застосування інноваційних методів навчання в умовах сучасної дистанційної системи іноземної мови дозволив нам визначитися з темою нашого дослідження

Ретельний аналіз багатьох наукових досліджень із зазначеної проблеми дозволив дійти до висновку, що ефективність використання багатьох традиційних методів навчання у сучасній дистанційній системі може бути значно знижена через специфіку онлайн середовища і потребує адаптованих методів та інструментів ефективного викладання іноземної мови.

Було з'ясовано загальні принципи системного підходу у вивченні іноземної мови, з метою зосередження уваги на методах навчання як специфічних компонентах мовної системи. У статті проаналізовано поняття «система», розглянуто основні характеристики та компоненти навчальної системи, їх ієрархічність, взаємодія та взаємозалежність.

Розглянуто зміст дефініції «метод», як філософської, психологічної та дидактичної категорії, надано авторське визначення цієї категорії, а також виявлено ефективні сучасні тенденції розвитку методів викладання іноземних мов у системі дистанційного навчання, та стратегії їх застосування; Визначено основні критерії ефективного застосування методів навчання та розглянуто *problem-solving method* та *case-study method*, як методи що найбільш відповідають наведеним критеріям.

Було зроблено висновок, що застосування системного підходу до використання методів навчання дає можливість виявити всі важливі параметри і взаємозв'язки, що дозволяє оптимізувати процеси пізнання та практичне застосування мовою.

З іншого боку, методи навчання, як один з головних компонентів дистанційної дидак-

тичної системи, забезпечують найбільш ефективну презентацію і відпрацювання матеріалу, що значно впливатиме на формування мовленнєвих вмінь та навичок, які необхідні для функціонування системи мови у комунікаційних цілях.

Ключові слова: система, компонент навчального процесу, методи навчання, інтерактивність, метод вирішення завдань, метод аналізу конкретних прикладів.

The article is devoted to the problems of a system approach to the development and use of foreign language teaching methods in the conditions of distance learning. A careful analysis of many scientific studies on the mentioned problem allowed us to come to the conclusion that the effectiveness of using many traditional teaching methods in the modern distance system can be significantly reduced due to the specificity of the online environment and requires adapted methods and tools for effective foreign language teaching.

The general principles of the system approach in learning a foreign language were clarified, with the aim of focusing on teaching methods as specific components of the language system. The article analyzes the concept of «system», considers the main characteristics and components of the learning system, their hierarchy, interaction and interdependence.

The essence of the definition of «method» as a philosophical, psychological and didactic category was considered. The author's definition of this category was provided, as well as effective modern trends in the development of methods of teaching foreign languages in the distance learning system and their application strategies were identified; The main criteria for the effective application of teaching methods are determined, the *problem-solving method* and *case-study method* are considered as the methods that most correspond to the given criteria.

It was concluded that teaching methods, as one of the main components of the distance system, which correspond to this system, provide the most effective presentation and practice of the material, which will significantly affect the formation of speaking skills and skills, which are necessary for the functioning of the language system for communication purpose meet the above criteria.

Key words: system, component of the learning process, teaching methods, interactivity, problem solving method, case-study method.

УДК 8.378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/69.1.12>

Задорожна Т.П.,

ст. викладач кафедри сучасних мов
Національного університету
кораблебудування

Постановка проблеми. Сьогодні як перед освітньою системою загалом, так і перед вищими навчальними закладами зокрема стоїть важливе завдання пошуку та розробки ефективних методологічних підходів до застосування інноваційних методів навчання, в процесі викладання іноземних мов, з метою інтенсифікації цього процесу і підготовки конкурентоспроможного фахівця на ринку праці, здатного вільно спілкуватися іноземною мовою та гідно виконувати поставлені до нього професійні

вимоги. На сучасному етапі розвитку освіти модель дистанційного навчання іноземних мов є широко розподіленою і, як будь яка традиційна дидактична система, може існувати лише у поєднанні та ефективному функціонуванні усіх її компонентів. Саме тому, дослідження методів навчання, як невід'ємного компоненту дидактичної системи дистанційного навчання іноземних мов потребує ретельної уваги з боку науковців з метою ефективного формування мовленнєвих вмінь та навичок.

Аналіз останніх досліджень. Важливі аспекти проблеми, що досліджується були викладені у роботах українських та зарубіжних науковців:

- основи системного підходу були висвітлені у працях зарубіжних вчених – А. Дістервега, Я. А. Коменського, Д. Локка, А. Бергома, Л. Берталанфі, К. Боулдинга, Н. Вінера;
- аналіз та розкриття методу, як категорії дидактики знайдено у дослідженнях А. Алексюка, О. Біляєва, А. Вербицького, З. Курлянд, М. Фіцули, П. Щербань, А. Богуша, Н. Голуб, О. Горошкіна;
- дослідження актуальних положень розвитку методів міжкультурної комунікативної компетенції студентів у закладах вищої освіти прослідковуються у працях А. Нісімчук, О. Циркун, К. Ричард-вордса.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових досліджень з вищевикладеної проблеми дозволив виявити нестачу ретельного аналізу та адаптації характеристик системного підходу до використання традиційних та інноваційних методів викладання іноземної мови в умовах дистанційного навчання, що потребує більш глибокого розгляду та оцінки. Хоча деякі методи можуть бути успішними в класичних дидактичних системах, їх ефективність у дистанційному навчанні може виявитися менш значущою через специфіку онлайн-середовища. Тому, для розв'язання цих аспектів ми намагалися спрямувати наше дослідження в контексті системного підходу до пошуку адаптованих методів та інструментів ефективного викладання іноземної мови в дистанційному форматі.

Постановка завдання. Мета даної статті полягає у:

- з'ясуванні загальних принципів системного підходу у вивченні іноземної мови в дидактичній системі дистанційного навчання, з метою зосередження уваги на методах навчання як специфічних компонентах мовної системи;
- аналізі змісту поняття «метод», як філософської, психологічної та дидактичної категорії;
- виявленні ефективних сучасних тенденцій розвитку методів викладання іноземних мов у системі дистанційного навчання, а також стратегій їх застосування.

Виклад матеріалу. Розглядаючи поняття «система», Дж. О'Коннора та І. Макдермотта, визначають її як «... сутність, що підтримує своє існування та функціонує як єдине ціле через взаємодію її частин, будь-яка зміна елемента цілісної структури призводить до зміни системи в цілому» [1, с. 10]. У педагогіці це поняття використовується при побудові різних систем навчання та освіти.

У методиці поняття система навчання є однією з найважливіших категорій і трактується як сукупність основних компонентів навчального процесу, що визначають відбір навчального матеріалу для

занять, форми та способи його подання на занятті, а також методи та засоби навчання. До таких компонентів системи навчання іноземної мови можна віднести: підходи до навчання, цілі та завдання, зміст, принципи, процес, методи, засоби, організаційні форми навчання. Вищезгадані компоненти є системними оскільки:

- спрямовані на досягнення єдиної мети – навчання мови;
- тісно пов'язані між собою та виявляються у кожному конкретному акті навчальної діяльності;
- формується під впливом середовища, що диктує вимоги, чому і як треба навчати у зв'язку з потребами суспільства;
- поєднуються один з одним за допомогою навчання як системотворчого компонента.

Усі компоненти системи навчання знаходяться між собою у певній ієрархічній залежності, але головна роль належить цілям навчання, які формуються під впливом середовища і є відповіддю на замовлення суспільства – чого і як навчати на заняттях з іноземної мови, а також впливають на вибір методів навчання, а також принципів, засобів та організаційних форм. Організаційно-структурною одиницею цієї системи є практичне заняття, а формою реалізації – навчальні дії, виконання яких, веде до формування мовленнєвих умінь та навичок. Навчальні ж дії формуються за допомогою певних методів. У нашому дослідженні ми розглядаємо методи навчання як один з головних системоутворюючих компонентів, оскільки формування мовленнєвих умінь та навичок певною мірою залежать від правильного вибору методів навчання.

З огляду на актуальність цього питання вважаємо важливим привернути увагу до суті дефініції «метод», через існування різних підходів до її тлумачення та структури.

У філософському розумінні Поняття «метод» визначається як «систематизований спосіб досягнення теоретичного та практичного результату, розв'язання проблем чи одержання нової інформації на основі певних регулятивних принципів пізнання та дії, усвідомлення специфіки досліджуваної предметної галузі й законів функціонування її об'єктів [2, с. 373].

У психології під методом розуміють «спосіб організації діяльності, що обґрунтовує нормативні засоби здійснення наукового дослідження. Шлях дослідження, що впливає з загальних теоретичних уявлень про сутність досліджуваного об'єкта» [3, с. 248–249].

У сучасній лінгводидактиці «метод» трактується як «складну педагогічну категорію, завдяки якій реалізуються всі функції навчання: освітня, виховна, розвивальна, спонукальна, контролюючо-корекційна; як багатоаспектне явище, що забезпечує розвиток методології, нових освітніх

технологій будь-якої галузі та напрямів здобуття знань» [4, с. 119].

У педагогіці методи навчання розглядають як «упорядковані способи діяльності викладача й студента, спрямовані на ефективне розв'язання навчально-виховних завдань. Метод навчання виступає «інструментом діяльності викладача для виконання керівної функції – наuczіння» [5, с. 150].

На основі аналізу багатьох визначень цього поняття ми прийшли до висновку, що під методами навчання можна розуміти один з основних компонентів навчального процесу, який являє собою сукупність низки прийомів, реалізація яких забезпечує мотивацію та рефлексію суб'єктів навчання, а також сприяє формуванню мовленнєвих вмінь та навичок. При викладанні іноземної мови в дистанційному середовищі, як і при традиційній формі освіти основна увага сконцентрована на формуванні у студентів відповідних вмінь та навичок користування іноземною мовою. Тобто перш за все, студенти повинні, навчитися використовувати іноземну мову як засіб спілкування. Відповідно методи, що використовуються, в системі дистанційного навчання повинні залежати від реальних ситуацій спілкування та відповідати наступним критеріям:

- методи, які спрямовані на студентів як на повноправних суб'єктів освітнього процесу, що є природним в системі дистанційного навчання;
- методи, які спрямовані на розвиток вмінь та навичок володіння мовою, як результативний складник;
- методи, що відповідають дидактичній системі дистанційного навчання та мають інтерактивний характер.

У сучасній дистанційній системі впровадження інтерактивних методів навчання на основі інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє вирішувати багато навчально-педагогічних проблем. Такі методи можна класифікувати за способом їхнього впровадження у навчальний процес та за цілями, яких необхідно досягти при використанні того чи іншого методу. Практичне використання інтерактивних методів в системі дистанційного навчання, можна розділити на дві групи:

– офлайн, які не потребують підключення до глобальної мережі Інтернет: інтерактивні дошки та компакт-диски;

– онлайн, які вимагають підключення до глобальної мережі Інтернет: мережеві ресурси у вигляді великої кількості навчальних та розвиваючих вправ, ігор, зображень, відеороликів, інтерактивних тестових систем. Сайти закордонних видавництв та організацій (Кембридж, Оксфорд, Макміллан, Британська Рада та ін.), також застосовують подібні ресурси.

В основі інтерактивного навчання лежать методичні інновації, пов'язані не з пасивним засвоєнням

матеріалу, а з активною участю викладачів та студентів у навчальному процесі. Термін «інтерактивне» прийшло до нас з англійської, (inter – взаємний, act – діяти). Отже, у найбільш широкому значенні «інтерактивні методи навчання» являють собою особливу групу методів, які сприятимуть організації пізнавальної діяльності з прогнозованими цілями, та засновані на здатності до зворотного зв'язку між викладачем, або засобом навчання (наприклад, комп'ютер) та студентом. По суті навчання з використанням інтерактивних методів зводиться до того, щоб організувати навчальний процес таким чином, щоб всі його учасники (викладачі та студенти) були залучені до процесу пізнання. Ці методи передбачають що кожен робить свій особистий внесок під час спільної діяльності. Все це дозволяє отримувати нові знання, вміння та навички та розвивати когнітивну діяльність.

З нашої точки зору методи, що відповідають потребам сучасного дистанційного навчання є метод вирішення завдань (problem-solving method) та метод аналізу конкретних прикладів (case-study method).

Сутність першого, полягає в тому, що студентам пропонуються завдання проблемного характеру, способи виконання яких їм невідомі. Студенти повинні знайти свої шляхи вирішення завдань, спираючись на ті знання та вміння, якими вони вже володіють. Сама ситуація проблемного завдання пов'язана з подоланням певних труднощів, мобілізацією пізнавальної діяльності, психічних процесів, розвитком розумово-мовленнєвої діяльності, а також їх творчих здібностей. Навчальною одиницею методу розв'язання задач є проблемно-комунікативна задача як засіб інтелектуальної скрути в мовному та змістовному плані.

Метод аналізу конкретних прикладів (case-study method), також набуває все більшої популярності та поширення. Суть цього методу полягає у використанні в навчальному процесі описів конкретних проблемних ситуацій, що орієнтують студентів на формулювання проблеми і пошук варіантів її вирішення з подальшим розбором на навчальних заняттях. Таким чином, цей метод використовує ретельний аналіз конкретної ситуації (в організації, міжособистісних або професійних відносинах, в суспільстві або культурі). Для проведення такого аналізу інформація надається наступним чином: введення або фонове знайомство із ситуацією, опис події (або проблеми), що склалася, варіанти прийнятих рішень та заходів (для їх подальшого групового або парного обговорення та індивідуальних міркувань). Навчальні завдання не повинні мати однозначного рішення. Зазвичай така робота має груповий характер і здійснюється у вигляді дискусії, в ході якої студенти відстоюють свої думки, аргументуючи їх наявними даними щодо проблемної ситуації.

Використання описаних вище методів навчання іноземної мови цілком є виправданим оскільки дозволяє забезпечити оволодіння професійними та комунікативними компетенціями, здібностями до самостійної організації своєї навчальної діяльності, активного застосування отриманих знань та вмінь на практиці. Крім того, описані методи та технології базуються на принципі інтерактивності, що є пріоритетним в системі дистанційного навчання, спрямовані на студентів як на суб'єктів освітнього процесу, а також на розвиток їх комунікативних вмінь та навичок, тобто цілком відповідають системі дистанційного навчання.

Висновки. Системний підхід до використання методів навчання дає можливість виявити всі важливі параметри і взаємозв'язки, що дозволяє оптимізувати процеси пізнання та практичне застосування мови:

- при системному підході вивчення мови відбувається в дидактичній системі, яка має сукупність взаємопов'язаних дидактичних компонентів (підсистеми), що мають ієрархічну побудову;

- функціонування окремих підсистем значною мірою залежить від необхідності врахувати властивості всієї системи, як сукупності взаємопов'язаних підсистем;

- методи навчання, як один з головних компонентів системи забезпечують найбільш ефективну презентацію і відпрацювання матеріалу, при якому найбільш оптимально формуються мовленнєві вміння та навички, що необхідно для функціонування системи мови у комунікаційних цілях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. O'Connor J., McDermott I. The Art of Systematics Thinking. Thorsons Pub, 1997. 288 p.
2. Філософський енциклопедичний словник / Шинкарук В.І. та ін. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
3. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків: Прапор, 2007. 640 с.
4. Горошкіна О.М., Караман С.О., Бакум З.П. Практикум із методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі: навч. посіб. Київ, 2015. 250 с.
5. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: Підручник. Вид. 3-тє, переробл. і допов. Київ: Знання-Прес, 2008. 447 с.